

27.9.2020

Finnish Lapland Tourist Board ry / Lapin Matkailuelinkeinon liiton (LME) lausunto hallituksen esityksestä tartuntatautilain muuttamisesta

Hallituksen 9.6.2020 linjauksen mukaisesti tartuntatautilakiin (1227/2016) on valmisteltu muutokset koskien sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnan ohjausta, elinkeino- ja muun toiminnan asiakastilojen käytölle ja tapahtumien järjestämiselle asetettavia edellytyksiä sekä mahdollisuutta tehdä eristämispäätös henkilön asuntoon tai muuhun päätöksen antajan hyväksymään tai osoittamaan paikkaan. Erityisesti elinkeinotoiminnan asiakastilojen käyttöön kohdistuvat rajoitukset vaikuttavat merkittävästi matkailualan yritysten toimintaan. Siksi Lapin Matkailuelinkeinon liitto vastaa lausuntopalvelussa esitettyihin kysymyksiin ja toteaa lausuntonaan seuraavaa:

1. Tiivistelmä

Suomessa ei enää 16.6.2020 alkaen vallitse poikkeusolot, eikä valmiuslakia voida enää soveltaa. Tästä huolimatta nyt suunnitellulla lailla on tarkoitus puuttua *tosiasiallisesti paljon laajemmin perusoikeutena suojattuihin 18 §:n oikeuksiin, kuin keväällä valmiuslain ja perustuslain 23 §:n nojalla*. Nyt rajoitusten piiriin suunnitellaan tulevaisuuteen ravintolatoiminnan lisäksi erittäin laaja joukko yrityksiä, jotka toimivat sellaisilla liiketoimintasektoreilla, joihin koronakriisi on iskenyt taloudellisesti muutoinkin pahimmin. Toimialat on lueteltu lakiesityksen Liitteessä 1 (s. 91-92) ja lakiesityksen perusteluissa (s.54-55). Näihin toimialoihin kuuluvat mm. hiihto- ja laskettelukeskukset.

Katsomme, että lakiesityksessä *ei ole arvioitu olosuhteita kokonaisharkintaan perustuen eikä arvioitu yhteiskunnalle ja muille perusoikeuksille aiheutuvia kokonaishaittoja tarpeellisessa määrin*, jonka vuoksi perusoikeuksien yleiset ja erityiset rajoittamisedellytykset eivät täyty. Lakiesityksen rajoitukset perustuslain 18 §:n takaamiin oikeuksiin eivät ole hyväksyttävissä *eivätkä oikeassa suhteessa siihen, mitä näiden rajoitusten avulla pyritään saavuttamaan*. Tämän vuoksi katsomme, että lakiesitys tulee säätää perustuslain säätämisyjärjestyksessä.

Kun perusoikeuksiin harkitaan merkittäviä rajoituksia, tulee rajoitusten oikeasuhtaisuus, kokonaishaitat yhteiskunnalle ja myös elinkeinonharjoittajalle arvioida perusteellisemmin ja laaja-alaisemmin. *Näemme tärkeänä, että rajoitukset kohdennetaan tarkasti ja yksittäisten yritysten toimenpiteet tartuntavaaran pienentämiseksi otetaan merkittäväällä tavalla huomioon*.

Mikäli rajoitusten käytöstä aiheutuu elinkeinonharjoittajalle taloudellisia menetyksiä, tulee lainsäädännöllä turvata se, että valtio korvaa menetykset täysimääräisesti.

Myös henkilöliikenteen osalta tulee ensisijaisesti turvata terveysturvallisuus hygieniavaatimuksilla tai muilla terveysturvallisuustoimilla, eikä matkustajamäärien rajoituksella. Matkustajamäärien rajoitukset vievät taloudellisen pohjan liikennepalveluilta, joka puolestaan vaarantaa matkailukohteiden saavutettavuuden ja sen myötä aiheuttaa laajaa taloudellista haittaa matkailualalla. Saavutettavuuden takaamiseksi henkilöliikenteen harjoittajilla tulee olla varma tieto siitä, että ne saavat valtiolta täysimääräisen kompensaaation rajoitusten aiheuttamista taloudellisista menetyksistä.

Lakiesityksen muutokset karanteeni- ja eristyspaikoissa mahdollistavat oireettoman henkilön karanteenin tai eristämisen myös esimerkiksi majoitusliikkeessä. Tämä on kannatettavaa. Valtion tulee tällöin kattaa terveysviranomaisen määräämän eristyksen tai karanteenin kustannukset täysimääräisesti.

Tarkkojen ilmaantuvuusrajojen asettaminen viranomaisten toimivallan perusteeksi laintasoisessa säännöksessä on perusteetonta. Tieto taudin luonteesta muuttuu koko ajan, samoin testausvolyymi ja testaustavat kehittyvät koko ajan. Tämänkään vuoksi viranomaisen toimivaltaa ei tule sitoa mihinkään ilmaantuvuuslukuihin. Kaikkien rajoitustoimien tulee perustua viime kädessä tartuntataudeista vastaavan terveysviranomaisen päätökseen ja kokonaisharkintaan.

2. Yleisperustelut - Perustuslailliset näkökohdat

Lakiesityksessä todetaan useassa kohdassa, että sääntelyllä pyritään suojaamaan perustuslain 7.1 §, 16 §, 19.1 § ja 19.3 § ja 20.2 §:issä tarkoitettuja oikeuksia. Tarkoituksena on esityksen mukaan suojella ihmisten elämää ja terveyttä sekä turvata sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmän kantokyky.

Lakiesityksessä toisaalta todetaan, että sääntelyllä puututaan toisiin perustuslain suojaamiin oikeuksiin, kuten esimerkiksi perustuslain 18 §:n oikeuksiin; jokaisella on oikeus hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla.

Kuten lakiesityksestä ilmenee, on perustuslakivaliokunta valmiuslain ja perustuslain 23 §:n nojalla annetun väliaikaisen lainsäädännön yhteydessä poikkeusolojen aikana keväällä 2020 todennut, että ”terveydenhuoltojärjestelmän toimintakyvyn säilyttäminen nyt meneillään olevan koronavirusepidemian aikaan on perusoikeusjärjestelmän näkökulmasta erittäin painava peruste, mikä oikeuttaa *poikkeuksellisen pitkälle meneviä perusoikeuksiin puuttuvia viranomaistoimia.*” (PeVM 2/2020 vp s.5; PeVL 7/2020 vp. s.3).

Suomessa ei enää 16.6.2020 alkaen vallitse poikkeusolot, eikä valmiuslakia voida enää soveltaa.

Tästä huolimatta nyt suunnitellulla lailla on tarkoitus puuttua tosiasiallisesti paljon laajemmin perusoikeutena suojattuihin 18 §:n oikeuksiin, kuin keväällä valmiuslain ja perustuslain 23 §:n nojalla. Nyt rajoitusten piiriin suunnitellaan tulevaisuudelle ravintolatoiminnan lisäksi erittäin laaja joukko yrityksiä, jotka toimivat sellaisilla liiketoimintasektoreilla, joihin koronavirusepidemian iskenyt taloudellisesti muutoinkin pahimmin. Toimialat on lueteltu lakiesityksen Liitteessä 1 (s. 91–92) ja lakiesityksen perusteluissa (s.54-55). Näihin toimialoihin kuuluvat mm. hiihto- ja laskettelukeskukset.

Lakiesityksessä oleva yrityksen asiakastilojen sulkemismahdollisuus Liitteessä 1 (s.91–92) mainituilla toimialoilla tarkoittaa niiden kohdalla tosiasiallisesti elinkeinotoiminnan lopettamista/kieltämistä, toisin kuin lakiesityksen perusteluissa annetaan ymmärtää. *Tällaisen sääntelyn tulisi olla mahdollista ainoastaan valmiuslain ja perustuslain 23 §:n nojalla.*

Lakiesityksen rajoitukset perustuslain 18 §:n takaamiin oikeuksiin eivät ole hyväksyttäviä eivätkä oikeassa suhteessa siihen, mitä näiden rajoitusten avulla pyritään saavuttamaan. Voidaan jopa todeta, että suunnitellut rajoitukset ja muut toimet lakiesityksen tavoitteen saavuttamiseksi – estää koronavirustaudin leviämistä väestössä – vaikuttavat haitallisesti muihin sosiaali- ja terveyspalveluihin, jotka julkiselle vallalle asetetun velvoitteen mukaan ovat myös samojen perustuslain säännöksiin (perustuslain 7.1 § ja 19 §) turvaamia kuin toimenpiteet koronavirusepidemian leviämisen estämiseksi.

Lakiesityksen perusteluissa ei ole tosiseikkoihin perustuen perusteltu sitä miksi koronaviruksen leviämisen estämiseksi väestössä tulee ryhtyä näin järeisiin toimenpiteisiin kuin lakiesityksessä on suunniteltu. Yhteiskunnalle aiheutuvia kokonaishaittoja suhteessa niillä saavutettuun hyötyyn ei ole arvioitu lakiesityksessä tarvittavassa määrin. Mm. perustuslakivaliokunta on painottanut, että perusoikeuksien rajoitustoimien yhteiskunnalle aiheuttamia kokonaishaittoja tulee arvioida suhteessa niillä saavutettuun hyötyyn (PeVM 9/2020). Päätöstä rajoituksista ei tulisikaan tehdä sillä perusteella, että ”...Suomessa on

välttämätöntä varautua mahdolliseen epidemian kiihtymiseen ja leviämiseen, vaikka tautitilanne on tällä hetkellä rauhallinen, eivätkä poikkeusolot enää vallitse.”(s.71)

Harkittaessa merkittäviä rajoituksia perusoikeuksiin, *yhteiskunnalle aiheutuvat kokonaishaitat tulee arvioida suhteessa tavoiteltavaan hyötyyn* ainakin seuraavien kokonaisuuksien osalta:

- koronan aiheuttamien toimenpiteiden vaikutus muuhun julkisen vallan terveydenhuoltoon toiminnallisesti ja taloudellisesti
- julkisen vallan terveydenhuollon ns. koronakustannusten määrä suhteessa muihin terveydenhuollon kustannuksiin/muihin sairauksiin
- elinkeinoelämälle aiheutuvat tulonmenetykset ja tappiot
- verotulojen menetykset
- työttömyysvaikutukset
- sosiaaliturvan kustannusten nousu
- lakiesityksen välittömät taloudelliset vaikutukset julkiselle taloudelle

Kokonaisharkinnassa tulee huomioida myös se, miten hyvin taudin osalta on onnistuttu toimimaan ja kehitytty ”testaa, jäljitä, eristä ja hoida-periaatteella”, kun verrataan tilannetta keväällä 2020 ja syksyllä 2020.

Tosiseikkoihin perustuvan kokonaisharkinnan perusteella tulee arvioida viime kädessä se, ovatko lakiesityksen perusoikeuksia rajoittavat esitykset *oikeasuhtaisia tavoiteltavaan hyötyyn nähden*.

3. Työn ja elinkeinon harjoittamisen rajoittaminen

Lakiehdotus puuttuu merkittäväällä tavalla jokaisen oikeuteen hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Lakiesityksessä esitettyjen rajoitusten osalta viittaamme siihen, mitä olemme lausuneet perustuslaillisista näkökohdista asiassa.

Laki antaa aluehallintovirastoille ja kunnille mahdollisuuden rajoittaa tai sulkea asiakastiloja koronaviruksen leviämisen välttämiseksi. Ensisijaisesti säädetään edellytyksistä, joita noudattamalla yritykset voivat tarjota palvelujaan terveysturvallisesti. Näitä toimenpiteitä ovat etäisyyksien pito, hygieniakäytänteet ja puhtaanapito. Alueellisen tartuntatilanteen vaatiessa toissijaisena keinona kunta tai aluehallintovirasto voi edellisten toimenpiteiden lisäksi edellyttää elinkeinonharjoittajalta toimenpiteitä, joilla tosiasiallisesti vältetään asiakkaiden väliset lähikontaktit. Äärimmäisenä keinona kunta tai aluehallintoviranomainen voi sulkea asiakkaiden tai osallistujien käyttöön tarkoitettut tilat osittain tai kokonaan määräajaksi. Alat, joita tällainen päätös voisi koskea on eritelty lain liitteessä. Matkailualalta tällaisia toimialoja ovat liikuntaan ja urheiluun, sekä niiden seuraamiseen käytettävät tilat, kylpylät ja saunat, hovi- ja teemapuistot sekä nähtävyydet, festivaalit, konserttitalit, teatterit, elokuvateatterit, kongressien ja messujen järjestämiseen tarvittavat tilat, ostoskeskukset sekä museot ja galleriat.

Näemme, että asiakastilojen sulkemista ei tule sisällyttää viranomaisten keinovalikoimaan elinkeinotoiminnan rajoittamisessa.

3.1. Toimenpiteet koronavirustaudin leviämisen estämiseksi elinkeinotoiminnassa ja muussa toiminnassa 58 c, d ja g §

Tarkkojen ilmaantuvuusrajojen asettaminen viranomaisten toimivallan perusteeksi laintasoisessa säännöksessä on perusteetonta. Tieto taudin luonteesta muuttuu koko ajan, samoin testausvolyymi ja testaustavat kehittyvät koko ajan. Tämänkään vuoksi viranomaisen toimivaltaa ei tule sitoa mihinkään

ilmaantuvuuslukuihin. Kaikkien rajoitustoimien tulee perustua viime kädessä tartuntataudeista vastaavan terveysviranomaisen päätökseen ja kokonaisharkintaan.

Toimenpiteitä määrättäessä on alueellisen tilanteen lisäksi kiinnitettävä huomiota siihen, miten yritys on toteuttanut taudin leviämisen estämiseksi tarkoitettuja ja säädettyjä toimenpiteitä. Rajoittavia toimenpiteitä ei tule kohdistaa vastuullisesti toimiviin yrityksiin, vaan niihin, jotka eivät ole hoitaneet velvoitteitaan. Pahimmillaan voidaan joutua tilanteeseen, jossa velvoitteensa laiminlyövässä yrityksessä syntyy tartuntaketju, jolloin paikallinen viranomaisen varmuuden vuoksi rajoittaa tai estää asiallisesti toimivien yritysten toimintaa.

Kokonaisten toimialojen sulkemisesta on pidättäydyttävä ja kohdennettava tartuntataudin ehkäisemiseksi välttämättömät toimenpiteet tarkasti yrityksiin ja alueille, joissa koronapandemian kiihtymisen ja leviämisen uhka on selvä ja merkittävä. Yritykset noudattavat omavalvontaa ja ovat tehneet merkittäviä investointeja ja etukäteistoimenpiteitä terveysturvallisuuden varmistamiseksi. Yksittäisten yritysten sulkemisen on oltava äärimmäinen vaihtoehto eikä sen pitäisi olla mahdollista normaalin lainsäädännön nojalla.

Ensisijaisesti ja pelkästään on käytettävä muita ohjaavia ja rajoittavia toimenpiteitä. Viranomaisen harkintavalta rajoittaa asiakastilojen käyttöä tulisi perustua viimekädessä kokonaisharkintaan, jossa otetaan huomioon kaikki elinkeinonharjoittajan tekemät ennakkolliset toimenpiteet taudin leviämisen estämiseksi. Tällaisina toimenpiteinä voidaan mainita esimerkiksi elinkeinonharjoittajan asiakkailleen käyttämä ns. pikatesti (antigeenitesti) tai kasvomaskivaatimus.

Määrättäessä yritykselle mahdollisia rajoituksia tulee myös huomioida selkeästi se, tapahtuuko yritystoiminta sisä- vai ulkotiloissa. Esimerkiksi hiihtokeskuksissa ulkona tapahtuva toiminta voidaan toteuttaa terveysturvallisesti.

3.2. Haittojen ja taloudellisen menetyksen kompensointi

Yritysten näkökulmasta rajoittamis- tai sulkemispäätös aiheuttaa lisää tappioita, mistä äärimmillään voi seurata yritystoiminnan lopettamisia, konkurssia ja työttömyyttä. Asiakaspalvelutilojen sulkeminen viranomaispäätöksellä johtaa tosiasiallisesti liiketoiminnan loppumiseen ja sitä kautta tulojen menetykseen, vaikka kuluja (vuokra, henkilöstö, vakuutukset, taloushallinto ym.) edelleenkin aiheutuu.

Mikäli viranomaiselle annetaan oikeus tartuntatautilain nojalla kieltää asiakastilojen käyttö kokonaan tai osittain, tulee valtion kompensoida tilojen rajoittamisesta/sulkemisesta aiheutuvat menetykset elinkeinonharjoittajalle täysimääräisesti. Elinkeinoharjoittaja ei voi joutua kantamaan riskiä tilojen rajoittamisen/sulkemisen aiheuttamista menetyksistä.

4. Henkilöliikennettä koskevat toimenpiteet ja matkustajamäärien rajoittaminen

Lakiesityksessä säädetään myös hygieniavaatimuksista ja matkustajamäärien rajoittamisesta henkilöliikenteessä. Henkilöliikenne on tärkeä osa matkailupalvelua ja edellytys matkailukohteiden saavutettavuudelle. Riittävien liikenneyhteyksien ylläpitämiseksi on keskeistä, että liikenneoitsijöillä on edellytykset kannattavaan liiketoimintaan. Siksi näemme, että tartuntavaaran vähentämiseksi henkilöliikenteessä pitää ensisijaisesti keskittyä hygienia- ja turvallisuusasioihin (esim. kasvomaskit) eikä matkustajamäärien rajoittamiseen. Jos matkustajamääriä rajoitetaan, tulee henkilöliikenteen harjoittajilla olla varma tieto siitä, että ne saavat valtiolta täysimääräisen kompensaation rajoitusten aiheuttamista taloudellisista menetyksistä. Henkilöliikenteen harjoittajilta ei voi edellyttää taloudellisesti kannattamattomien liikenneyhteyksien ylläpitämistä.

5. Karanteenia ja eristystä koskevat säännökset

Lakiesityksessä on täsmennetty karanteeni- ja eristämisaikoja koskevaa sääntelyä niin, että karanteeni tai eristys voidaan toteuttaa myös muualla kuin terveydenhuollon toimintayksikössä. Esimerkiksi koronavirustaudin kohdalla on osoittautunut, että monella tauti on lieväoireinen, eikä vaadi varsinaista hoitoa. Silloin karanteeni tai eristys voidaan toteuttaa potilaan kotona tai matkailijan kohdalla majoitusliikkeessä. Tämä pienentää terveydenhuollon yksiköiden kuormitusta ja tekee tilanteesta mielekkäämmän myös karanteenissa tai eristyksessä olevalle henkilölle. Tämä on hyvä muutosesitys, joka tulee säilyttää lakiesityksessä.

Valtion osallistuminen erityisiin kustannuksiin on myös välttämätöntä, jotta karanteenin tai eristyksen tarpeessa olevat henkilöt voidaan kaikki asettaa karanteeniin tai eristykseen riippumatta siitä, ovatko he Suomen kansalaisia vai eivät. Valtion tulee korvata kustannukset, jos terveysviranomaisen määrää matkailijan karanteeniin tai eristykseen. Esimerkiksi majoitusliikkeessä toteutettavan oireettoman ulkomaalaisien taudinkantajan eristyksen kustannukset eivät saa jäädä majoitusyrityksen vastuulle, vaan valtion tulee kattaa kustannukset.

Kunnioitavasti,

Lapin Matkailuelinkeinon liitto

Finnish Lapland Tourist Board ry (Lapin Matkailuelinkeinon liitto ("LME")) on Lapin matkailuyrittäjien yhdistys, jonka tavoitteena on valvoa matkailualalla toimivien yrittäjien yleisiä ja yhteisiä etuja, edistää jäsentensä välistä yhteistoimintaa, parantaa alan yleisiä toimintaedellytyksiä ja nostaa matkailualan arvostusta. Matkailuala työllistää Lapissa n. 8.000-10.000 htv ja vuotuinen suora liikevaihto on 1 mrd euroa.